

Lääkintöhallitus kovassa paketissa

PANU PULMA

Näinä aikoina, kun iltapäivälehdet ja nettipalstat lietsovat sikainfluenssapaniikkia, terveyskeskukset keksivät jälleen jonotusjärjestelmiä ja THL:ksi muutunut instituutio pääsee otsikoihin reippailla leikkauksillaan, on kenties hyvä istahtaa mukavaan nojatuoliin ja avata Allan Tiitan massiivinen tietoteos Lääkintöhallituksen vaiheista. Sängyssä tätä tiiliskiveä ei ainakaan selälään nimittäin lue.

Miten ihmeessä tuberkuloosi saatiin taltutettua? Miten sota-aikana täisaunotettiin koko kansa ja estettiin uhanut pilkkukuume-epidemia? Miten Euroopan köyhiin ja maatalousvaltaisiin maihin kuuluneessa Suomessa pystyttiin rakentamaan jokseenkin kattava julkinen sairaalaverkosto? Kouluterveydenhuolto? Neuvolat? Hammashoito? Listaa voisi jatkaa moniin suuntiin. Suomalainen terveyden- ja sairaanhoitojärjestelmä kehittyi 1900-luvun jälkipuoliskolla sellaiseksi, että ulkomaalaiset kävivät sitä ihailemassa kuin Pisa-kouluja nykyään. Lääkintöhallituksen johto otti kaikki vieraat mielellään vastaan, koska heidän näkökulmastaan kyseessä olivat nimenomaan Lääkintöhallituksen aikaansaannokset.

Allan Tiitta on kokenut instituutiohistorioitsija, joka tunnetaan perusteellisuudestaan ja hyvästä asiaproosastaan. Siksi lukijan kannattaa ehkä varata vahvaa kahvia lukuseurakseen. Mutta rehellisesti sanoen vaiva kannattaa nähdä, jos on yhtään kiinnostunut saamaan kerrankin kunnollisen kokonaiskuvan sii-

tä, miten, missä vaiheessa ja miksi meidän terveydenhuoltojärjestelmämme on muodostunut nykyisenlaisekseen. Siihen miksi se on kriisiytynyt 2000-luvun alussa, täytyy vastaukset hakea muualta. Tiitta toki kuvailee kunkin vaiheen alussa yleistä yhteiskunnallista ja poliittista kehitystä, mutta terveydenhuoltojärjestelmän kokonaiskehityksen ja yleisen yhteiskunnallisen kehityksen välisen suhteen analyysi jää monin paikoin pintapuoliseksi. Varsinkin valtionosuusjärjestelmien ja kunta–valtio-suhteen muutokset 1980-luvulta eteenpäin selittävät paljon sitä, miksi asiat ovat nykyään sillä tolalla, millä ovat. Suomi ajettiin EU-kuntoon, ja sen hedelmiä julkinen terveydenhuolto nyt nauttii.

Mutta Allan Tiitan aiheena on Lääkintöhallitus, ja siihen hän pureutuu perusteellisesti ja syvältä. Tutkimuksen jaksottelu menee pääjohtajakausion mukaan, ja Tiitta panee paljon painoa kunkin pääjohtajan merkityksen ja ansioiden käsittelyyn. Eikä syyttä, sillä esim. Hannes Ryömän ansiot 1930-luvun sairaalaprojektien läpiviemisessä, Oskari Reinikaisen uurastus sota-ajan äärimmilleen pingoteuissa oloissa tai Niilo Pesosen toimet sodan jälkeisessä painopisteen suuntaamisessa sairaanhoidosta kansanterveyteen ovat kiistattomia ja ansaitsevat asianmukaisen kirjaamisen aikakirjoihin. Tiitta analysoi myös Lääkintöhallituksen kehitystä keskusviraston, problemaattiseksi kehkeytyvää suhdetta ensin sisäministeriöön, jonka alaisena se toi-

Allan Tiitta
Collegium Medicum. Lääkintöhallitus 1878–1991
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2009

mi, ja sittemmin sosiaali- ja terveysministeriöön, normijohtamisen ongelmia tilanteessa, jossa lääninhallitukset saivat jatkuvasti lisää valtuuksia ja kunnat vaativat lisää vapauksia. Eräänlaisena keskusviraston arkkityyppinä, joka valvoi lääkäreitä, jakeli apteekki oikeuksia, käsitteli sterilointilupia ja ohjasi koko paisuvaa terveyssektoria niin suuressa kuin pienessä, Lääkintöhallitus muodostui helpoksi kohteeksi kaikenlaiselle kritiikille. Kun virkamieskunnan professionaalinen taso oli korkea ja profestiotietoisuus vieläkin suurempi, oli kritiikin vastaanottokyky varsin heikko. Profestiohyrokraattinen henki tekee Lääkintöhallituksesta erityisen kiehtovan kohteen hallintohistorialliselle tutkimukselle. Tiitan tarkka kuvaileva ote antaisi jollekulle teoreettisemmin asioita tarkastelevalle hyvää aineistoa.

On ymmärrettävää, että Tiitta käy perusteellisesti läpi sen pitkän poliittisen prosessin, joka lopulta johti Lääkintöhallituksen yhdistämiseen Sosiaalhallituksen kanssa ja sittemmin muodonmuutokseen Stakesiksi, jonka eräs laitokseen työllistetty kirjailija nimesi ”suolakaiwokseksi”. Tiitan näkökulman valinta on tässäkin kohtaa johdonmukainen: niin kuin viraston työkentän hahmottamisessa näkökul-

ma on virastojohdon, on myös Lääkintöhallituksen lopettamisprosessia tarkasteltu ennen muuta johtajatasolta. Ja siltä tasolta koko prosessi näyttäytyy vähintäänkin huonosti perustellulta. Tiitta harmittelee valtansa menettäneiden viraston johtajien lailla, kuinka tärkeää olisi ollut säilyttää terveyskentän langat Lääkintöhallituksen professiobyrokraattien käsissä. Tässä kohtaa lukija arvelee, että Tiitta on hie-man liian uskollinen valitsemalleen tarkastelukulmalle.

On mahdotonta antaa kuvaa kaikesta siitä terveysalan kehi-

tyksestä, joka 1880-luvulta alkaneella satavuotiskaudella tulee Lääkintöhallituksen historiassa käsitellyksi. On oikeasti hienoa, että tällainen kokonaiskuva on nyt luotu. Collegium Medicum tulee olemaan varmasti äärimmäisen tärkeä lähde teos monen alan tutkijalle – vähän samaan tapaan kuin pääjohtaja O.E.A. Hjeltin 1890-luvun alussa julkaisema ”Svenska och finska medicinalverkets historia” tai pääjohtaja Niilo Pesosen myös paljon hakuteoksena käytetty ”Terveysten puolesta – sairautta vastaan” (1980) ovat ol-

leet. On hienoa, että THL ehti tämän tutkimuksen maksaa ja kustantaa, se tuli tehneeksi kulttuuriteon. Nyt tällaiseen ei varmaan enää olisi varaa.

Allan Tiitta on paketoinut suomalaisen terveystieteiden ja terveydenhuollon kokonaisuuden kehityksen tiiviiksi paketiksi – lukijan näkökulmasta ehkä liiankin tiiviiksi. Mutta ehkä ei kannatakaan lukea teosta yhtenä kokonaisuutena, vaan paloitella se kunnolla ja sitten pureksella. Jälkimaku on tiedonälkäistä miellyttävä.